

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
Cilt 7, Sayı 15 (Nisan 2018), s. 113-118.
DOI: 10.25068/dedekorkut161
ISSN: 2147-5490, Samsun- Türkiye

Kitap Tanıtımı/ Book Review

Geliş Tarihi: 27. 02. 2018
Kabul Tarihi: 29. 04. 2018

Şairaneden Şiirsele Doğru Giden Yolun “Hikâye” sine Eleştirel Bir Bakış

BELGE, Murat (2018). Şairaneden Şiirsele: Türkiye’de Modern Şiir. İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul, 581 s. ISBN-13: 978-975-05-2318-2.

Bilgin GÜNGÖR*

Giriş

Murat Belge’nin yakın zamanda piyasaya sunulan ve modern Türk şiirine (daha doğrusu modern Türk şairlerine) dönük çözümleri ihtiva eden *Şairaneden Şiirsele: Türkiye’de Modern Şiir*¹ kitabı üzerine şimdiye kadar pek çok söylem ortaya konulmuştur. Bu söylemleri genel itibariyle iki kısımda değerlendirmek mümkündür: 1-Belge’nin siyasi görüşünden ve/ya tutumundan hareketle kitaba dönük olumlu/olumsuz söylemler. 2-Belge’nin kitabından yola çıkılarak ve kitap eleştirisi çerçevesinde düşünülerek ortaya konulan -ve genellikle olumsuz bir mahiyet arz eden- söylemler.² Burada *Şairaneden Şiirsele* üzerine yazacaklarımız ise ikinci kısma dâhil söylemle aynı yönetime uygun, yani kitap endeksli olarak somutlaşacaktır. Çünkü amacımız, elden geldiğince objektif ve bir anlamda, Edmund Husserl’in ünlü “şeylere dönelim” mottosuna uygun bir şekilde, kitabın ta kendisine yoğunlaşan bir kitap eleştirisi ortaya koymaktır; kitabın üzerinden Belge’nin düşünce sistematığının eleştirisine yönelmek ise, Roland Barthes’ın erken dönem terminolojisindeki “gerçeğe benzerlik”³ kavramından hareketle ifade edersek, “eleştiriye benzerlik”ten öteye geçmez.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale-Türkiye. El-mek: bilgungor@comu.edu.tr

¹ Murat Belge, *Şairaneden Şiirsele: Türkiye’de Modern Şiir*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

² Bu hususta öne çıkan iki eleştiri yazısı için bkz. Orhan Koçak, “Şiiri Hatırlamak”, <http://t24.com.tr/k24/yazi/siiri-hatirlamak,1583>. [Son Erişim Tarihi: 27.02.2018]; Enis Batur, “Murat Belge’den Bir Ders Kitabı”, <http://t24.com.tr/k24/yazi/murat-belgeden-bir-ders-kitabi,1588> [Son Erişim Tarihi: 27.02.2018].

³ Barthes, söz konusu kavramla aşkın eleştiri tarzlarının kendisini “gerçek” eleştiri olarak öne sürmesini kast etmektedir. Bkz. Roland Barthes, *Eleştiri ve Hakikat*, Çev. Elif Bildirici-Melike Işık Durmaz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.10-11.

Şairaneden Şiirsele kitabı, genel bir bakışla, bilimsel anlamda oldukça olumlu ve faydalı yönleri ihtiva etmekle birlikte yer yer yüzeysel bir edebiyat tarihi anlayışı ve kısa geçişirmelerle malul bir kuramsal zemin üzerinde yürümektedir. Dolayısıyla Belge'nin kitabı, alışlageldik metafordan hareketle ifade edersek, "iki yüzlü bir madalyon" şeklinde karşımıza çıkar.

Madalyonun Ön Yüzünden Yansımalar

Madalyonun "ön", yani olumluluğu imleyen yüzüne baktığımızda, evvela karşımıza Batı şiiri ile Türk şiiri arasındaki etkileşime yönelik birtakım mühim betimlemeler ortaya çıkar. Belge gibi dünya edebiyatını yakından takip eden, hatta bu konuda Türk entelijansiyası içerisinde seçkin yer edinen bir eleştirmenin Türk şiirinin tarihsel evrelerini ve şairlerini ele alması, özellikle Batı ve Türk edebiyatı arasındaki muhtemel etkileşimleri betimlemek açısından elbette faydalı sonuçları olabilecek bir çabadır. Nitekim Şairaneden Şiirsele kitabı bu bağlamda oldukça orijinal tespitler barındırmaktadır. Sözgelimi Orhan Veli'nin kaleme aldığı "Garip Önsözü"nü, 1798 yılında romantik İngiliz şairlerinden William Wordsworth'un Samuel Taylor Coleridge ile birlikte yayımladıkları *Lyrical Ballades*'in önsözüyle paralel okunabilirliği⁴; İkinci Yeni'nin ortaya çıkmasında etkili olan Batı edebiyatı akımları arasında - Asım Bezirci'den bu yana tekrar edilen⁵- sürrealizm, Dadaizm, varoluşçuluk vs. gibilerinin yanında -ve belki de bunlardan çok- *imagism* (*imgencilik*)'in de var olduğu⁶; Nâzım Hikmet'in şiirleri ile Malevitch'in resimlerinin benzerliği⁷ gibi önemli tespitler, muhtemelen bu kitapla birlikte modern Türk şiirine dönük tarihyazımını derinden sarsacak ve hatta modern Türk şiirini "dış"tan okumaya dönük yeni tespitlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

Salâh Birsal, kitap ön sözlerinin bir anlamda "ramazan davulu" işlevini gördüğünü, okuru birazdan alımlayacağı konu için "uyandırdığı"ni dile getirir.⁸ İşte madalyonunun ön yüzünde öne çıkan bir başka durum ise Belge'nin henüz başta ("Önsöz") davulu sert bir şekilde vurarak en "sıradan okur"u dahi uyandırmaya çalışması; yani temel tespitlerini ve metodolojik ilkelerini net bir şekilde ortaya koymasındır. Bu açıdan Belge, okurla henüz "yolun başında" bir "kontrat" yaparak kitabın "rota"sına dönük erken bir betimlemede bulunur; bu da okurun alımlama sürecinde işini kolaylaştırır ve "boşluk"ları sindirmesine yardımcı olur. Belge'nin ortaya koyduğu temel tespitler ise kısaca şöyle özetlenebilir: Türk şiirinde modernizm Ahmet Haşim ve Yahya Kemal ile başlar ve büyük oranda İkinci Yeni ile son bulur. Ahmet Haşim'e, Yahya Kemal'e gelene kadar ortaya konulanlar -estetik bağlamda- şiirden çok "koşuk"tur; İkinci Yeni'den sonra ise belirgin bir dönüşüm yoktur; nitekim şiirin kendisinin de o dönemden sonra "alanı daral[mış]"tır:

"Şiir ile 'koşuk'u birbirinden ayıracaksak (ki elbette ayırmak gerekir) ben 'modern Türk şiiri'ni Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'le başlatanlardanım. Divan şiirinin sona ermesiyle bu iki şair arasında yüzyılı biraz geçen bir süre ve bu süreyi dolduran binlerce 'koşuk' yazarı var. Ama istikrarla 'şiir' yazmış birini bilmiyorum. Böyle düşünmekte çok da yalnız olmadığımı hissediyorum. Çeşitli antolojilerde de, aynı 'başlangıç noktası'nın seçildiğini görüyorum; bu, tabii biraz da Cumhuriyet'i Osmanlı'dan ayırmak için böyle kabul ediliyor olabilir.

⁴ Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir, s. 221-223.

⁵ Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013, s. 54-60.

⁶ Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir, s. 357.

⁷ Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir, s. 113.

⁸ Salâh Birsal, Şiir ve Cinayet, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1975, s. 146.

Bu 'başlangıç nokta'sından başladığıma göre, bir de, hikâyeyi bitireceğim 'bitiş noktası' seçmem gerekiyordu. Bunun, 'İkinci Yeni' adıyla andığımız anlayışın ve dönemin sonu olmasına karar verdim.

(...)

(...) İkinci Yeni sonrası Türk şiiri bana da biraz 'gazetecilik' gibi geliyor. İkinci Yeni 'dönemi' bitince (...); örneğin 'Garip'ten İkinci Yeni'ye' gibi belirgin bir dönüşüm olmadı.

(...)

(...) Şiir, 'şiir yazarlar'ın elinde olmayan nedenlerle, bir anlamda 'marjinalize oldu. Alanı daraldı.'⁹

Belge'nin söz konusu tespitleri açıklamak amacıyla başvurduğu temel metodolojik ilkeler ise -hemen hemen günümüz eleştirisinde sıklıkla görüldüğü gibi- "melez" bir mahiyet arz eder. Bu hususta Belge'nin ana eğilimi "yakın okuma" adı verilen ve en nitelikli savunusunu, kuramsal açılımını René Wellek ile Austin Warren'in *Theory of Literature* (1948) kitabında bulan metodolojiye dayanır. Fakat edebiyatın esas mahiyeti hususunda Belge'nin anlayışı, "yakın okuma" da bir postulat olarak ele alınan içe kapalı organik "bütün"lük¹⁰ anlayışıyla -görünürde- pek uyuşmaz; o bu hususta daha çok Pierre Macherey-Terry Eagleton çizgisindeki "yeniden-üretim"ci¹¹ edebiyat ve metot anlayışını kabul eder ve hâliyle edebi esere yönelik aşkın okumalara (burada özellikle biyografik) kapı aralamanın kuramsal zeminini de oluşturmuş olur. İşte Belge, her ne kadar söz konusu anlayışın öncülerini zikretmese de "yapıntı" kavramı etrafında -ve sanat dolayımıyla- dile getirdikleri bu çizginin adeta bir yeniden betimlenmesidir:

"Bence, sanatın hayat üzerine kurulmuş bir 'yapıntı' olduğu kanısındayım: hayatın, zihinde yeniden-üretilmiş bir 'muhasıla'sıdır. Hayat, gerçek somut'sa, sanat da ona bakarak ve sanatın araçlarıyla yeniden-üretilmiş 'zihnî-somut'tur. Onun için de, 'Sakin sanatın içine hayatı karıştırma' anlamına gelecek biçimci kaygılar anlamsızdır."¹²

Madalyonun olumlu yüzünde bir başka öne çıkan durum ise Belge'nin -özellikle kendi kuşağından pek çok şairi yakından tanimasından ötürü- "modern Türk şairleri devresi" üzerine son derece önemli olabilecek biyografik bilgiler sunmasıdır. Bu biyografik bilgilerin bir kısmı, söz konusu şairlerin bizzat kendi eserlerinden veya ilgili çalışmalardan da sağlanabilir; fakat bir kısım biyografik bilgiler daha önce hiçbir çalışmada kolay kolay bulamayacağımız türdendir. Sözgelimi Can Yücel'le arasındaki "kıskançlık" meselesi¹³, Turgut Uyar'ın siyasal mücadeleye katılma hususunda gösterdiği olağanüstü heyecan¹⁴ vs. belki de ilk kez *Şairaneden Şiirsele* kitabında okuyacağımız birtakım biyografik bilgilerdir. Bu bilgilerin, söz konusu şairlerin şiirlerini anlamak için anahtar vazifesi görüp görmeyeceği elbette şüphe götürür (nitekim bu noktaya ileride de değineceğiz); ancak meseleye kültürel tarih veya bir anlamda "aydın tarihi" açısından baktığımızda kısmen de olsa yararlı olabileceği hususunda kanaat bildirmek mümkündür.

⁹ *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 10-11.

¹⁰ René Wellek-Austin Warren, *Theory of Literature*, HBC, New York 1949, p. 14.

¹¹ Söz konusu edebiyat ve metot anlayışı için bkz. Terry Eagleton, *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi*, Çev. Utku Özmasak, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 50-52, 66-67.

¹² *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 14.

¹³ *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 391.

¹⁴ *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 514.

Madalyonun Arka Yüzüne Bakınca...

Madalyonun "arka" yüzüne; bir başka ifadeyle, Belge'nin kitabındaki "olumsuz" yöne baktığımızda öncelikle neleri görebiliriz? Şüphesiz bu hususta ilk öne çıkan, Belge'nin modern Türk şiirine dönük tarihyazımındaki önemli aksaklıklar ve geçişmelerdir. Belge, yukarıda da değindiğimiz gibi, modern Türk şiirini -pek çok araştırmacının çalışmaları da görülebileceği gibi- esaslı anlamda Ahmet Haşim ve Yahya Kemal ile başlatır. Peki, bu ne kadar "doğru" olabilir? Modern Türk şiir tarihini göz önünde bulundurduğumuzda, 'başlangıç noktası'nın bu kadar geç bir tarihte belirmesi somut bir tespit olarak idrak edilebilir mi?

Açıkçası Belge, her ne kadar net bir şekilde dile getirmeyip örnekler üzerinden imaya yönelse de, "modern şiir"i, estetiğin yegâne amaç olarak belirlediği modern sanattan yola çıkarak idrak etmektedir; hâliyle modern şiir, Belge'ye göre, estetiğin yegâne bir güç olarak koşullandığı şiirsel alanı imlemektedir. Bu, kuramsal anlamda doğru olmakla birlikte ilgili hususa değinen pek çok çalışmada da dile getirilmiştir. Öyle ki Larry Shiner gibi genelgeçer modern sanat kavramını yapıbozuma uğratan bir eleştirmenin özgün sanat kuramına dönük açıklamalarında dahi söz konusu "estetizmin" modern sanat ile önceki sanatlar arasında en mühim ayırım olduğu noktasında herhangi bir şüpheye mahal vermeyecek birtakım betimlemeler bulunmaktadır.¹⁵ Dolayısıyla Belge'nin kuramsal açıdan modern şiiri doğru bir çerçevede içerisinde konumlandırmada hatalı olmadığını dile getirebiliriz. Ancak hata, bu çerçevenin ışığında modern Türk şiir pratiğinin ele alınmasıyla ortaya çıkmaktadır: Ahmet Haşim ile Yahya Kemal'in iki büyük modern Türk şairi olduğuna şüphe olmamasına rağmen modern Türk şiirinin Ahmet Haşim ve Yahya Kemal neslinden bir önceki neslin, yani Servet-i Fünûn neslinin ürünü olduğunu söyleyebiliriz. "Üstâd" Rezaizade ile "dâhî" Hâmid'ten aldıkları bireyci-romantik duyusun etkisiyle sembolist ve parnasyen atımlar sergileyen, şiiri esasında Fecr-i Âtî'den evvel "şahsî ve muhterem" olarak konumlandıran o nesildir. Her ne kadar göreceli olsa da estetik değer açısından bir sonraki nesille aralarında fark olduğuna ve dolayısıyla "koşuk" çerçevesinde değerlendirilmesine (Namık Kemal veya Hâmid şiirini "koşuk" sayabiliriz; bu ayrı) yönelik tespit de oldukça şüpheli bir mahiyet arz eder. Cenab'ın "Terâne-i Mehtâb"ı, "Yakazât-ı Leyliye"si veya Fikret'in "Resim Yaparken"i, "Yağmur"u bu anlamda Haşim'in "Merdiven"inden, "O Belde"sinden veya Yahya Kemal'in "Süleymaniye'de Bayram Sabahı"ndan, "Çubuklu Gazeli"nden pek de aşağı kalmaz. Bütün bunlar -en nihayetinde- bireyci bir duyum ve mükemmelleştirilmiş bir estetik biçimlendirme içerisinde ortaya konulmakla birlikte modern şiir sanatı çerçevesinde birer seçkin eser sayılmaktadır.

Belge'nin tarihyazımındaki bir başka aksaklık ve geçişirme ise Tanzimat ve Servet-i Fünûn şairlerinin biçim (özellikle de vezin) konusundaki tutumlarına dönük betimlemelerinde ortaya çıkar. Belge'ye göre;

*"Namık Kemal'lerin kuşağı olsun, Abdülhak Hâmid'lerin kuşağı olsun, Osmanlı şiir geleneğini terk etmek ve yeni bir şiir kurmak zorunluluğunu anlıyorlardı ama 'vezin' gibi sorunlarla ilgilenmiyorlardı. Osmanlı aydınları olarak ne bu vezni, ne de o vezne oturan kelimeleri yadırgıyorlardı. Onların gördüğü 'değişim gereği' daha çok içeriğe ilişkin bir şeydi. Namık Kemal ve Ziya Paşa'dan sonra Hâmid, ondan sonra Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret aruz dışında bir imkân aramadılar."*¹⁶

¹⁵ Larry Shiner, *Sanatın İcadı: Bir Kültür Tarihi*, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013, s. 34.

¹⁶ Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir, s. 39.

Cenab Şahabeddin ve Tevfik Fikret için Belge'nin dile getirdikleri genel bağlamıyla doğrudur, denilebilir. Ancak Tanzimat şairlerinin vezin konusunda bir arayış içerisinde olmadığı son derece haksız bir söylemin ürünü olarak somutlaşmaktadır. Tanzimat şairleri vezni de sorun etmişler, hatta hece tarzında şiirler ve piyesler kaleme almak için çeşitli yöntemler aramışlardır. En özlü bir Tanzimat edebiyatı tarihi kitabında dahi Tanzimat şairlerinin bu yöndeki arayışları görülebilir. Sözelimi Namık Kemal, "Rüya" gibi bazı şiirlerini hece vezniyle yazdığı gibi Hâmid'e de piyeslerinde hece vezni kullanmayı tavsiye etmiştir¹⁷; Hâmid de bu tavsiye üzerine heceye dayalı yeni bir "genre" üretme çabasına girişip "mukaffa" adını verdiği bir vezin türüne yönelmiştir.¹⁸ Hatta biraz daha gerilere gidildiğinde, Ziya Paşa'nın "Şiir ve İnşa" adlı makalesinde asıl şiirsel kaynak olarak kayabaşı, üçleme ve deyişleri görerek¹⁹ şiirde modernleşmeyi halka yaslı bir rotaya oturtma arzusu da dolaylı yoldan hecenin önemine yapılan erken bir vurgu olarak kabul edilebilir. Elbette Tanzimat şairlerinin bu arayışları, "beklenen" meyveyi vermeye yetmemiş ve hece, daha çok Milli Edebiyat ile çözümlenecek bir mesele olarak kalmıştır. Ancak bu, Tanzimat döneminde veznin "yadırganmadığı" ve üzerine herhangi bir uğraş verilmediği anlamına gelmez.

Madalyonun arka yüzünde bir başka öne çıkan durum ise metodolojik hassasiyet hususunda belirlemektedir. Yukarıda da özetlediğimiz gibi, Belge "yakın okuma" ile "yeniden-üretimci" anlayışın etkisiyle melez bir yöntem çerçevesinde incelemeye yöneldiğini dile getirmekte, fakat bu hususta daha çok "yakın okuma"ya vurgu yapmaktadır. Şüphesiz böyle bir "melez"lik, özellikle son dönemlerde ortaya çıkan diğer eleştirel "melez"likler gibi, son derece faydalı sonuçlara yol açabilir; bununla birlikte Belge, kitabında, yer yer etkin bir "yakın okuma"da bulunsa da çoğu zaman biyografik bilgiler üzerine odaklanmakta ve böylelikle ortaya koyduğu yöntemsel betimlemeyi bizzat kendisi ihlâl etmektedir. Gerçi yukarıda da değindiğimiz gibi, bu bilgilerin kültür tarihi, "aydın tarihi" açısından kısmen de olsa yararlı olabileceği ortadadır. Ancak metodolojik açıdan baktığımızda söz konusu ihlâl zemin hazırladığı da inkâr edilemez. Üstelik bu biyografik bilgilerin bir kısmının ele alınan şiiri açıklamada herhangi bir "ufuk açıcı" etkisi de görülmez. Bir başka ifadeyle bazı biyografik bilgiler, Belge'nin kitabında, çoğu zaman hayat ile eser arasındaki ilişkiyi havada bırakan klasik monografi anlayışına doğru bir yönelimin göstergesi olarak somutlaşır. Sözelimi Yahya Kemal'in Atatürk'le "arızalı" bir ilişkide olması²⁰ Yahya Kemal şiirinin estetik düzleminde karanlıkta kalmış bir noktayı açıklamaz; Necip Fazıl'ın inancında samimi olup olmaması²¹, onun poetik zemini hususunda hiçbir anlam ifade etmez okura; Ece Ayhan'ın "düşmanlar"ını uzak bölgelerdeki mahkemelere vermesi veya son günlerinde Çanakkale Belediyesi'nin yardımlarıyla geçinmesi²² onun "sıkı şiir"ine ışık tutmaktan uzaktır. Bu ve benzeri hususları göz önünde bulundurarak Belge'nin kitabını, bir anlamda, "modern Türk şiir tarihi" değil, "modern Türk şair tarihi" olarak düşünebiliriz.

Sonuç

Belge'nin *Şairaneden Şiirsele* kitabını, bir metafora ("iki yüzlü bir madalyon") başvurarak elden geldiği kadar objektif bir tutumla ele aldığımızda "olumlu" ve "olumsuz" yönlerin öne çıkanlarını yukarıdaki şekilde özetlemek mümkündür. Bu

¹⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz. Abdullah Uçman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 337-338.

¹⁸ İsmail Parlatır, *Abdülhak Hâmit Tarhan*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, s. 76-79.

¹⁹ Bilge Ercilasun, *Ziya Paşa*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 302.

²⁰ *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 92.

²¹ *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 178.

²² *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, s. 539-540.

özetleme sonrasında Belge'nin kitabının Türk edebiyatı -ve özelde Türk şiiri- tarihi açısından son derece faydalı tespitleri sunduğu ve hatta daha fazlasına gebe olduğu; ancak bu faydalılığın da eleştirel bir tutumla ele alındığında bir anlam kazanabileceğini dile getirebiliriz. Böyle bir eleştirelliği şüphesiz söz konusu alanda kaleme alınan pek çok çalışma bazında da düşünebiliriz; ancak bazı bilgilerin temellendirilmesinde görülen ciddi boşluklar ve önemli metodolojik "geçişirmeler", *Şairaneden Şiirsele*'nin alımlanmasında eleştirel tutumun görece fazla "şiddetli" olmasını gerektirmektedir.

Kaynaklar

- Barthes, Roland, *Eleştiri ve Hakikat*, Çev. Elif Bildirici-Melike Işık Durmaz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- Batur, Enis, "Murat Belge'den Bir Ders Kitabı", <http://t24.com.tr/k24/yazi/murat-belgeden-bir-ders-kitabi,1588> [Son Erişim Tarihi: 27.02.2018].
- Belge, Murat, *Şairaneden Şiirsele: Türkiye'de Modern Şiir*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.
- Bezirci, Asım, *İkinci Yeni Olayı*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013.
- Birsel, Salâh, *Şiir ve Cinayet*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1975.
- Eagleton, Terry, *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi*, Çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Ercilasun, Bilge, *Ziya Paşa*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- Koçak, Orhan, "Şiiri Hatırlamak", <http://t24.com.tr/k24/yazi/siiri-hatirlamak,1583>. [Son Erişim Tarihi: 27.02.2018].
- Parlatır, İsmail, *Abdülhak Hâmit Tarhan*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014
- Shiner, Larry, *Sanatın İcadı: Bir Kültür Tarihi*, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz. Abdullah Uçman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007
- Wellek, René-Warren, Austin, *Theory of Literature*, HBC, New York 1949.

